

คำสำคัญ : สถูปทรงหม้อน้ำ / รูปแบบและคตินิยมการสร้างสถูปทรงหม้อน้ำในศิลปะทวารวดี

นิตยา กนกมงคล : สถูปทรงหม้อน้ำศิลปะทวารวดี ที่พบในเขตภาคกลางของประเทศไทย

(POT-SHAPED STUPA FOUND AT THE CENTRAL PLAIN OF THAILAND) อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ :

ผศ. ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์. 105 หน้า. ISBN 974-464-237-8

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบศิลปกรรม และคตินิยมการสร้างสถูปทรงหม้อน้ำในศิลปะทวารวดี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถูปขนาดเล็ก และสถูปจำลอง โดยเปรียบเทียบกับศิลปะอินเดีย และสกุลช่างศิลปะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เจริญรุ่งเรืองอยู่ในระยะเวลาเดียวกัน ประกอบกับข้อมูลการศึกษาศิลปกรรมทวารวดีและคติการสร้างการบูชาสถูปในอินเดีย โดยมีผลการศึกษาดังนี้

1. สถูปทรงหม้อน้ำในศิลปะทวารวดี เป็นอิทธิพลทางศิลปกรรมจากวัฒนธรรมอินเดีย โดยอาจกำหนดอายุจากอักษรจารึกและแบบศิลปกรรมได้เป็น 2 ช่วงเวลา คือ พุทธศตวรรษที่ 12 ใช้อักษรปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ 13-14 ใช้อักษรหลังปัลลวะและมีแบบศิลปะผสมผสานระหว่างศิลปะอินเดียสมัยอมราวดี คุปตะ หลังคุปตะ ปาละ และแบบพื้นเมือง

2. จากความหมายเชิงสัญลักษณ์ของสถูปในอินเดีย ส่วนใดมถือเป็นศูนย์กลางของสถูปที่เปรียบเสมือนศูนย์กลางของจักรวาล คือเป็น "ครรรภาตฺ" หรือภาชนะบรรจุพระธาตุ รูปทรงของโดมที่คล้ายหม้อจึงเป็นสัญลักษณ์หนึ่งที่เสริมความหมายของภาชนะบรรจุพระธาตุ และรูปทรงหม้อนี้เกี่ยวข้องกับหม้อน้ำ "กลศ" หรือ "ปूरณम्" สัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ เพื่อเสริมความหมายของโดมให้เป็นศูนย์กลางจักรวาลที่มีความอุดมสมบูรณ์ ดังที่พุทธคัมภีร์โบราณว่าด้วยการสร้างสถูป ได้แก่ คัมภีร์ภาษาสันสกฤต "กรียาสังคะ" กำหนดให้เป็นสถูปรูปแบบหนึ่งเรียกว่า "กลศกฤต"

3. องค์ประกอบสถูปทรงหม้อน้ำในศิลปะทวารวดี มีรูปแบบที่สัมพันธ์กับสถูปประธานในศาสนสถานประเภทถ้ำ แถบอินเดียภาคกลาง ภาคตะวันตก แต่คตินิยมการสร้างต่างกัน กล่าวคือ สถูปทรงหม้อน้ำในศิลปะทวารวดีเป็นสถูปขนาดเล็กที่สร้างเพื่ออุทิศเป็นธรรมเจดีย์แก่พุทธศาสนา ด้วยมักพบจารึกบนองค์สถูปเป็นบทธรรมล้ำค่าหรือคำอุทิศของผู้สร้าง และสร้างในรูปของสถูปจำลองเป็นองค์ประกอบบนรูปสลักและพระพิมพ์ เพื่อเสริมความหมายของสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับคติการสร้างสถูปทรงหม้อน้ำของสกุลช่างในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เจริญอยู่ร่วมสมัยเดียวกับศิลปะทวารวดี

4. สถูปทรงหม้อน้ำซึ่งทำเป็นรูปสถูปจำลองบนรูปสลักพระพุทธรูปนั้น อาจจำลองแบบจากสถูปขนาดใหญ่ในศิลปะทวารวดี ด้วยมีองค์ประกอบส่วนฐานที่คล้ายกับฐานสถูปทรงสี่เหลี่ยมที่ทำผนังฐานเป็นช่องคล้ายผนังอาคารเครื่องไม้

K 43317004 : MAJOR : ART HISTORY

TE165181

KEY WORD : POT-SHAPED STUPA / FORM AND CONCEPT OF POT-SHAPED STUPA IN DAVARAVATI ART, INDIAN ART AND SOUTHEAST ASIAN ART

NITAYA KANOKMONGKOL : POT-SHAPED STUPA FOUND AT THE CENTRAL PLAIN OF THAILAND. THESIS ADVISOR : ASST.PROF.SAKCHAI SAISINGH ,Ph.D. 105 pp. ISBN 974-464-237-8

The study objective is to analysis art style and concept of pot-shaped stupa in Davaravati Art, which mostly are small scale stupas and miniature stupas. By comparing with those forms in Indian Art and art style in Southeast ASIA during the same period of civilization, as well as examining the evidence of Davaravati art and the concept of stupa in India, the result of this study can be concluded as followings ;

1.Pot-shaped stupa in Davaravati art was influenced by art from Indian civilization. With the consideration of inscription dating and art style, it could be divided into two main periods, which are [1] the 1200AD period found Pallava Scripts and [2] the 1300AD to 1400AD period found Post Pallava Scripts together with integrated art combining Amaravati style, Gupta style, Post Gupta style and Pala style of Indian art with native art.

2.Referring to symbolic meaning of Indian stupa, the dome as a stupa center, was a hub of the universe, which was *Dhatugarpha* or relic container. This pot-shaped dome was a symbol of *Dhatu* container possible relate to *Kalasa* or *Puranakhata* Pot representing a fertility of the universe. On the ancient Buddhism bible particularly in *Kriyasamgraha* bible, pot-shaped stupa was one form of stupas called *Kalaskriti*.

3.The composition of pot-shaped stupa in Davaravati was correlated to main stupa in cave-type sanctuary in central and western India. However, there was some differences in concept of stupa, in particular pot-shaped stupa in Davaravati Art was a small scale stupa dedicated to *Dharmachaitya* in Buddhism. As usually found on stupa, inscription described the great Buddhism text or dedicate of the founder. A establishment of miniature stupa on the Buddha image pieces and votive tablet was to promote a symbolic meaning of Buddhism complied to the concept of pot-shaped stupa in Southeast ASIAN Art being the same age of civilization as Davaravati Art.

4.Pot-shaped stupa, which was a miniature stupa, on The Buddha image pieces might be duplicated from real stupa in Davaravati art as its foundation was similar to square stupa basement which base wall cell was closely like a wall cell of wood building especially pole and beam structure.